

UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA

LIDIJA PUGELJ

**IMPROVIZACIJE Z LUTKAMI IN PREDMETI V
PEDAGOŠKEM PROCESU**

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana, 2013

UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA
Študijski program: Predšolska vzgoja

**IMPROVIZACIJE Z LUTKAMI IN PREDMETI V
PEDAGOŠKEM PROCESU**

DIPLOMSKO DELO

Kandidatka: Lidija Pugelj

Mentorica: viš. pred. mag. Helena Korošec

Ljubljana, 2013

ZAHVALA

Helena Korošec, družina Palčar, Gabrijela Škantelj, Andreja Škulj, Darja Grimšič, Simon Kveder, sodelujoči otroci in še posebej vsi, ki ste verjeli, hvala.

POVZETEK

Lutka dopušča svobodo in domišljjski svet. Je predmet, ki lahko oživi v vsakem trenutku ne glede na čas in kraj. Je predmet, ki vedno pripoveduje svojo zgodbo, resnično ali izmišljeno. Je predmet, ki mu ob animaciji ne moremo več reči, da je le predmet. Postane živa vez med animatorjem in gledalcem.

Diplomsko delo obravnava uporabo lutke v pedagoškem procesu v predšolskem obdobju, in sicer predvsem improvizirano animacijo lutk ter različnih predmetov.

V teoretičnem delu diplomskega dela obravnavamo Kurikulum za vrtce, njegovo vsebino in predvsem prikriti kurikulum. Prek Kurikuluma za vrtce spoznamo področje umetnosti v predšolskem obdobju, ki ga nadgradimo z uporabo lutke in vlogo vzgojitelja pri delu z njo.

V empiričnem delu diplomskega dela so predstavljene dejavnosti, ki smo jih s pomočjo lutk in oživljanjem predmetov izvajali v vrtcu. Dejavnosti so dokumentirane, analizirane in povzete v sklop ugotovitev, do katerih smo prišli v procesu dela z lutko.

Ključne besede: lutka, oživljanje predmetov, improvizacija, predšolska vzgoja.

ABSTRACT

Improvisation with puppets and objects in the pedagogical process

A puppet allows freedom and imaginary world. It is an object that can be brought to life at any given moment regardless of time and place. It is an object that always tells a story, real or fictional. It is also an object that while being animated can no longer be called just an object, it actually becomes a living link between the animator and the viewer.

The thesis explains the use of the puppet in teaching process for the preschool period, mainly improvised animation of puppets and various items.

In the theoretical part of the thesis the Curriculum for kindergartens and its contents (hidden curriculum in particular) are explained. While studying the Curriculum for kindergartens we recognize the subject of Art in the preschool period, which is supplemented with the use of a puppet and the role of a teacher, who is using it.

In the empirical part of the thesis the activities, based on puppet animation and bringing objects to life, are presented. All the activities, carried out in kindergarten, are documented, analyzed and summarized in a set of findings, which were found in the process of working with a puppet.

Keywords: a puppet, bringing objects to life, improvisation, preschool education.

KAZALO VSEBINE

UVOD.....	1
I TEORETIČNI DEL.....	2
1 KURIKULUM ZA VRTCE	2
1.1 Kurikulum za vrtce	2
1.2 Splošni cilji Kurikula za vrtce	3
1.3 Prikriti kurikulum	4
2 UMETNOST V PREDŠOLSKEM OBDOBJU	6
2.1 Umetnost v Kurikulumu za vrtce.....	6
2.1.1 Dramske dejavnosti	7
3 LUTKA V PEDAGOŠKEM PROCESU	8
3.1 Igra.....	8
3.2 Animacija.....	9
3.3 Improvizacija	11
3.4 Lutke vsakdanjega življenja.....	13
4 LUTKA IN VZGOJITELJ	14
4.1 Komunikacija z lutko.....	14
4.2 Vzgojitelj in delo z lutko	16
4.3 Metode dela z lutko.....	17
4.3.1 Spontana igra z lutko	18
4.3.2 Priprava prizorov z lutko	18
4.3.3 Pripovedovanje z lutko	18
4.3.4 Pogovarjanje skozi lutko	18
4.3.5 Učenje in poučevanje z lutko	19
4.3.6 Izdelave lutke.....	19
II EMPIRIČNI DEL.....	20
5 OPREDELITEV PROBLEMA	20
6 CILJI.....	20
7 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA.....	21
8 METODA DELA IN VZOREC	21
9 DNEVNIK DEJAVNOSTI	21
9.1 Ovčka Mimi in počitek	21

9.2	Lutka na dlani in umivanje rok	23
9.3	Čebele in oprашevanje	25
9.4	Škornji spregovorijo v garderobi	28
9.5	Družabna igra spomin	29
9.6	Deževen večer na taboru	31
9.7	Spontana animacija otrok z lutkami in predmeti	33
9.8	Vključitev staršev v igro z lutkami	35
10	SKLEPNI DEL	38
11	ODGOVORI NA RAZISKOVALNA VPRAŠANJA	38
12	ZAKLJUČEK	41
13	LITERATURA IN VIRI	43

KAZALO SLIK

Slika 1: Ovčica Mimi pri umirjanju	23
Slika 2: Lutka na dlani pri umivanju rok.....	25
Slika 3: Čebela na cvetu (glava dečka).....	27
Slika 4: Škornji v garderobi spregovorijo.....	29
Slika 5: Igra spomin v družbi ovčke Mimi.....	31
Slika 6: Kitara kot oder in copati kot lutke.....	33
Slika 7: Animacija igrač	35
Slika 8: Animacija lutk, igrač in predmetov.....	35
Slika 9: Oče pri igri z lutkami	37

UVOD

Čarobnost lutke je tisto, kar ji daje tolikšno moč. V njeno življenje je treba verjeti še prej kot otroci. Lutki moramo prepustiti svojo pot ter težiti k temu, da je spontana, čustvena in predvsem humorna. Z našo animacijo in uporabo lahko postane glavni vodja in največja avtoriteta v skupini. Z dramskimi vsebinami otroke spodbujamo k lastnemu ustvarjanju, ki privede do boljše samopodobe in tudi bolj sproščenega govora pred skupino. Torej so tu prisotni čustveni, socialni in kognitivni razvoj.

Najboljše in najučinkovitejše učenje poteka prek igre, igrač in raziskovanja. V vsaki igri se kaže otrokova potreba, da bi na svojstven način vplival na okolje in ga tudi spreminjal. Otroci se z aktivnim učenjem vključujejo v pedagoški proces, ki vpliva na njihov razvoj. Igra, posnemanje, improvizacija in postavljanje v različne vloge so njihove vsakodnevne dejavnosti. Lutka ima pri tem pomembno vlogo, saj je sredstvo, ki nudi odprto komunikacijo, otroku pa omogoča sprejemanje in igranje različnih vlog ter identifikacijo z njimi.

V teoretičnem delu obravnavamo *Kurikulum za vrtce*, ki je osnova naše predšolske vzgoje. Skozi splošne cilje obravnavamo področje umetnosti in predstavimo tudi prikriti kurikulum, ki povezuje vsa področja (gibanje, jezik, umetnost, družba, narava, matematika) in jih postavlja v kontekst dnevnega življenja otrok v vrtcu, torej v kontekst dnevne rutine. Glavna nit diplomskega dela je namreč improvizirana uporaba lutk in predmetov v celotnem pedagoškem procesu, kar pa vsebuje tudi vzgojiteljevo improvizirano vključevanje lutk v dnevno rutino.

Pri svojem delu z različnimi lutkami in animiranimi predmeti smo ugotavljali, ali je lutka res tako močno motivacijsko sredstvo in ali je tega celo preseгла. Tu je tudi animacija različnih predmetov, ki lahko kadarkoli v kateremkoli trenutku oživijo in vodijo pedagoški proces.

I TEORETIČNI DEL

1 KURIKULUM ZA VRTCE

1.1 Kurikulum za vrtce

»*Kurikulum za vrtce* je nacionalni dokument, ki ima svojo osnovo v analizah, predlogih in rešitvah, ki so uokvirile koncept in sistem predšolske vzgoje v vrtcih, kot tudi v sprejetih načelih in ciljih vsebinske prenove celotnega sistema vzgoje in izobraževanja. Je dokument, ki na eni strani spoštuje tradicijo slovenskih vrtcev, na drugi strani pa z novejšimi teoretskimi pogledi na zgodnje otroštvo in iz njih izpeljanimi drugačnimi rešitvami in pristopi dopolnjuje, spreminja in nadgrajuje dosedanje delo v vrtcih.« (Kurikulum za vrtce, 1999: 7)

V *Kurikulu za vrtce* so prepoznavna tako temeljna načela in cilji predšolske vzgoje kot tudi spoznanja, da otrok dojema svet celostno, da se razvija in uči v aktivni povezavi s svojim socialnim in fizičnim okoljem, da v vrtcu v interakciji z vrstniki in odraslimi razvija lastno družbenost in individualnost (prav tam).

Pojem kurikulum je širši od pojma program, s prenovo pa so avtorji strmeli k aktivnemu učenju, ki temelji na pridobivanju otrokovih izkušenj in otrokovem raziskovanju. Otrokov razvoj poteka skozi določene stopnje, v katerih so vsa področja razvoja med seboj prepletena. Kritična obdobja razvoja otroka so tista obdobja, ki so za otroka najprimernejša, da se uči in pridobiva določena znanja in spretnosti. Tu pa seveda ne smemo pozabiti na individualne razlike, ki so pri otrocih še posebej velike do tretjega leta starosti. V vrtcu je vzgojitelj tisti, ki prilagaja, izbira dejavnosti in vsebine ter skupaj z otroki išče načine za uresničitev posameznih ciljev po posameznih področjih kurikula.

V *Kurikulu za vrtce* (1999) so predstavljeni cilji *Kurikula za vrtce* in iz njih izpeljana načela, temeljna vedenja o razvoju otroka in učenju v predšolskem obdobju ter globalni cilji in iz njih izpeljani cilji na posameznih področjih (zaradi večje preglednosti in strokovne jasnosti), predlagani primeri vsebin in dejavnosti na posameznih področjih pa ta področja med seboj povežejo in jih postavijo v kontekst dnevnega življenja otrok v vrtcu.

1.2 Splošni cilji Kurikula za vrtce

V *Kurikulu za vrtce* so kot osnova navedeni cilji, ki v nekakšno celoto povezujejo predšolsko vzgojo in otroka postavljajo v individualizacijo subjekta. Skozi zgodovino se je vzgoja in vloga otroka zelo spreminjala, saj so bili še do nedavnega otroci predvsem objekti v lasti odraslih. Na tem področju so se zgodile velike preнове: »Velike spremembe v deželah vzhodne Evrope so postavile v ospredje zahtevo po demokratizaciji celotne družbe. Seveda pripada pri tem posebno mesto demokratizaciji šolstva kot vodilnega ideološkega aparata države. To je neposredno povezano z upoštevanjem pravne države in človekovih pravic kot osnovnega izhodišča vzgoje v vrtcih in šolah, ki so lahko prav zaradi spremenjenih družbenih razmer postala osnovno strokovno izhodišče, iz katerega je mogoče – in potrebno – izpeljati vse ostalo.« (Dolar Bahovec, 2004: 8)

Kurikulum za vrtce je tako dokument, ki je pri nas vsebinsko prenovil celotni sistem vzgoje in izobraževanja. Vsebuje naslednje splošne cilje, ki so usmerjeni k novemu pogledu na vzgojo, otrokom pa naj bi omogočali sprejemanje kakovostnejšega vzgojno-izobraževalnega dela:

Cilji *Kurikula za vrtce* (Kurikulum za vrtce, 1999: 10) so:

- bolj odprt in fleksibilen kurikulum v različnih programih za predšolske otroke;
- pestrejša in raznovrstnejša ponudba na vseh področjih dejavnosti predšolske vzgoje v vrtcih;
- bolj uravnotežena ponudba različnih področij in dejavnosti predšolske vzgoje v vrtcih, ki hkrati ne onemogoča poglobljenosti na določenih področjih;
- večje omogočanje individualnosti, drugačnosti in izbire v nasprotju s skupinsko rutino;
- oblikovanje pogojev za večje izražanje in ozaveščanje skupinskih razlik (nediskriminiranost glede na spol, socialno in kulturno poreklo, svetovni nazor, narodno pripadnost, telesno in duševno konstitucijo);
- večje upoštevanje in spoštovanje zasebnosti ter intimnosti otrok;
- dvig kakovosti medosebnih interakcij med otroki ter med otroki in odraslimi v vrtcu;
- rekonceptualizacija in reorganizacija časa v vrtcu;
- rekonceptualizacija in reorganizacija prostora in opreme v vrtcu;
- večja avtonomnost in strokovna odgovornost vrtecev in njihovih strokovnih delavcev;

- povečanje vloge evalvacije (kritičnega vrednotenja) pri načrtovanju življenja in dela v vrtcu;
- izboljšanje informiranja in sodelovanja s starši.

1.3 Prikriti kurikulum

Poleg vseh načrtovanih ciljev je tu ključnega pomena odstranjevanje ovir, povezanih s pojavom, ki ga v sociologiji izobraževanja opredeljujejo kot prikriti kurikulum: vsakdanje ideološke prakse, utečeni oziroma samoumevni red, časovna in prostorska razporeditev dejavnosti in drugo. Prikriti kurikulum je tisto, kar omogoča – ali pa onemogoča – izvajanje še tako dobro zamišljenega programa v vrtcu in šoli. In prikriti kurikulum je najprej in predvsem integralni del samega kurikula (Dolar Bahovec, 2004).

Od otroka v pedagoški komunikaciji vedno nekaj pričakujemo, pa naj je to osvojena nova informacija oziroma navada, določen način odzivanja na našo pedagoško spodbudo ali celo trajnejša sprememba osebnostne lastnosti. Ne le, da se lastnim pričakovanjem ne moremo izogniti; raziskave na področju institucionalne predšolske vzgoje kažejo, da otroci prikrita pričakovanja vzgojiteljice zaznavajo in se nanje odzivajo mnogokrat močnejše kot na odkrite, načrtovane zahteve. Prav ta pojav so ameriški kurikularni teoretiki označili s pojmom »prikriti kurikulum«, mi pa lahko dodamo ugotovitev, da je poznavanje in vgrajevanje dejavnikov prikritega kurikula v načrtovanje, izvedbo in vrednotenje institucionalne vzgoje še posebej pomembno v zgodnjem otroštvu, na predšolski stopnji. V tem obdobju se otrok na vzgojne spodbude iz svoje okolice odziva bolj čustveno in je odvisen od občutka sprejetosti in varnosti (Kroflič, 2001).

Kroflič še pravi, da nas premoč prikritega kurikula nad dejavniki uradnega, bolj strukturiranega in načrtovanega kurikula opozarja na ovire pri kakovostnem načrtovanju vzgoje. Če je namreč uspeh vzgoje v zgodnjem otroštvu še posebej odvisen od pozitivnega čustvenega stika, je primeren stik in z njim pozitivni transfer med vzgojiteljico in otrokom mnogo lažje zagotoviti v spontani kot v bolj strukturirani in načrtovani situaciji (prav tam).

V vrtcu je pri delu z otroki nujno povezovanje različnih področij dejavnosti in prikritega kurikulumu, ki zavzema vso dnevno rutino, prikrita pričakovanja vzgojiteljice, čustveni stik med vzgojiteljico in otrokom, medsebojne odnose med otroki ter sprejemanje pravil. Ker je

vrtec za večino otrok prva socializacija in srečanje s širšim okoljem, je od izvajanja »prikritega kurikuluma« odvisno, kakšen bo načrtovani del in kako ga bo vzgojitelj izvajal. Slaba klima ob vsakodnevnih dejavnostih ne prinese dobre klime pri načrtovanih, torej je dobro izvajanje »prikritega kurikuluma« osnova za nadaljnji vzgojno-izobraževalni proces. Veliko različnih alternativnih vzgojnih konceptov v ospredje postavlja »prikriti kurikulum«. M. Montesori, R. Steiner (Waldorfska pedagogika), Sorosev program (Korak za korakom) ter Malaguzzijev koncept vrtcev v Reggio Emiliji so kot temelj v ospredje postavili umeščanje »prikritega kurikula« v načrtovane in izvajane vzgojno-izobraževalne dejavnosti. Prav to umeščanje pa predšolsko vzgojo povezuje v celostni program. Več avtorjev poudarja izreden pomen »prikritega kurikuluma«, ki se vpleta predvsem v dnevno rutino.

Bregar Golobič (2004) v svojem prispevku prikaže raziskovanje, v katerem kot prvi govori o tej temi ameriški psiholog Philip W. Jackson. To področje je Jackson začel raziskovati v poznih petdesetih in zgodnjih šestdesetih, ko je vse bolj postajal nezadovoljen s smerjo svojega dela in svojim poklicem pedagoškega psihologa, za katerega se je usposobil. Dnevna rutina, vsak dan, vsak teden, vsak mesec, vsako leto, vedno znova ponavljajoča se in vseprisotna najbolj navadna dnevna rutina. Jackson je postal pozoren na tisti najbolj rutiniziran, utečen del pedagoške situacije. Četudi tiha in prikrita, pa dnevna rutina ni nič manj dejavna, nič manj formativna, nič manj ne uči otrok, kot jih uči sama kurikularna vsebina.

Še posebej je treba omeniti možnost kakovostnega doseganja tako imenovanih nekognitivnih vzgojno-izobraževalnih ciljev (razvoj vrednot, motivacije za učenje, nekognitivnih komunikacijskih spretnosti, varnega položaja v strukturi institucionalno pogojenih medvrstniških odnosov in odnosov z odraslimi osebami in drugo), ki jih je še posebej težko uresničevati v pošolanih oblikah dejavnosti, ki jih po navadi favorizira uradni kurikulum. *Kurikulum za vrtce* v skupnem delu omenjena področja ciljev uvršča med medpodročne dejavnosti, ki jih je mogoče kakovostno uresničevati le ob optimalnem prepletanju dejavnikov uradnega in prikritega kurikula (Kroflič, 2001).

»Čeprav se iz navadne opredelitve na prvi pogled lahko zdi, da prikritemu kurikulu pripada manj pomembno mesto, mesto nekakšnega dodatka, potem ko so vse domnevno bistvene poteze že bile navedene pred njim, pa je po našem mnenju njegov pomen odločilnejši. Z upoštevanjem »širokega polja t. i. prikritega kurikula« tako spremenjena opredelitev kurikula

v vrtcu bistveno razširja (če smo bolj natančni: problematizira) številna prevladujoča in utečena pojmovanja vzgoje v vrtcu, ki nam jih v največji meri, že po tradiciji, priskrbita v glavnem pedagoška in psihološka veda z vsemi svojimi raznoraznimi podaljški in specializacijami.« (Bregar Golobič, 2004: 16)

Kroflič (2001: 21) v zvezi z načrtovanjem vzgojnih ciljev in vrtčevskega življenja še dodatno opozarja: »Večina naših nereflektiranih vzgojnih pričakovanj se običajno nanaša na točno določene vzorce obnašanja otroka, ki »naj se ne pretepa, naj za sabo pospravlja igrače, naj uboga navodila vzgojitelja, naj sledi dnevni rutini in naj se obnaša spodobno«. Tako oblikovani vzgojni cilji, ne glede na to, ali so zapisani v operativnem vzgojnem načrtu ali ne, vzgojo zelo hitro spremenijo v obliko ideološke indoktrinacije in manipulacije, saj na otroka naslavljajo (največkrat prikrito) zahtevo, naj se podredi našim pravilom lepega vedenja in se navadi na »pravilne« reakcije v ustreznih situacijah. S takšnim pristopom bomo otroku sicer mnogokrat uspešno vcepili primerne vedenjske reakcije, ne bomo pa jim omogočili utrjevanja na ravni razumevanja moralnih dilem in zavestnega odločanja, ampak zgolj na ravni navad in stereotipov.

Tudi v našem *Kurikulu za vrtce* (1999) so tako zapisani cilji in vsebine enako pomembne kot vsakodnevne dejavnosti ter komunikacija in interakcija z in med otroki. Prikriti kurikulum zajema mnoge elemente vzgojnega vplivanja na otroka, ki niso nikjer opredeljeni, a so mnogokrat v obliki posredne vzgoje učinkovitejši od neposrednih vzgojnih dejavnosti.

2 UMETNOST V PREDŠOLSKEM OBDOBJU

2.1 Umetnost v Kurikulumu za vrtce

Umetnost otroku omogoča udejanjanje ustvarjalnih potencialov, ki se kažejo že v otrokovem igrivem raziskovanju in spoznavanju sveta, ki je zanj neizčrpen vir inspiracije, motivacije in vsebin na vseh področjih dejavnosti. Otrok je lahko ustvarjalen v različni meri in na različnih umetniških področjih, z umetnostjo se izraža in komunicira (Kurikulum za vrtce, 1999).

Ljudje potrebujemo celosten razvoj človeka, ki zavzema tako telesni kot tudi duševni razvoj. Vzgoja je bila še do nedavnega usmerjena predvsem v pridobivanje znanja, premalo pa je

spodbujala sposobnost občutenja in doživljanja. Sestavni del naše kakovosti življenja je ustvarjalnost, ki posamezniku prinaša zadovoljstvo in srečo. Domišljijско ustvarjanje v igri je za otroke naravno. Z vživljanjem v različne vloge in domišljijски svet pridobivajo zavedanje o samem sebi. Lahko bi dejali, da je umetnost pomembno področje vzgoje, ki omogoča komunikacijo na nebesedni ravni ter lažje izražanje lastnih čustev. Področje umetnosti je v *Kurikulumu za vrtce* (1999) opredeljeno na posamezne umetniške zvrsti, ki so tudi starostno opredeljene za otroke prvega (od 1. do 3. leta) in drugega starostnega obdobja (od 1. do 3. leta):

- likovne in oblikovalne dejavnosti,
- glasbene dejavnosti,
- plesne dejavnosti,
- AV-dejavnosti,
- dramske dejavnosti.

2.1.1 Dramske dejavnosti

Kurikulum za vrtce (1999) na področju dramskih dejavnosti posebej navaja primere za otroke prvega in drugega starostnega obdobja.

Primeri dejavnosti od 1. do 3. leta

Otrok:

- se igra in posnema živali, ljudi;
- se igra preproste gibalne, ritmične, govorne igre;
- sodeluje v igri z otroki in vzgojiteljem;
- uporablja predmete tako, da predstavljajo druge predmete;
- animira igrače, lutke in predmete;
- v igri uporablja enostavne pripomočke, scenske prvine in prvine kostuma;
- sodeluje pri nastopih in praznovanjih;
- prisostvuje pri preprosti lutkovni predstavi v vrtcu.

Primeri dejavnosti od 3. do 6. leta

Otrok:

- se igra, vživlja in posnema živali, osebe, odnose med njimi z uporabo glasu, telesa, prostora, lutke, predmeta, kostima, maske;
- z gesto, zvokom, besedo opiše objekt, situacijo, okolje;
- uporablja predmete, da predstavljajo druge predmete;
- si izmišlja in izvaja animacijo z različnimi vrstami lutk in predmeti;
- sodeluje v igri z drugimi;
- sodeluje v igri, ki ima več prizorišč;
- »bere« risbo, fotografijo in ustvarja zgodbo;
- si izmisli zgodbo, pesem, ki jo z otroki igrajo;
- se izraža in opazuje besedni govor, govorico telesa, dogajanje v prostoru in času;
- gleda predstavo, uporablja in razlikuje gledališka sredstva;
- doživlja, izvaja, zamišlja si različne napetosti v dramskem dogajanju;
- si zamišlja in režira dogajanje v prizoru, v celoti predstave.

3 LUTKA V PEDAGOŠKEM PROCESU

3.1 Igra

Otrokova temeljna dejavnost v predšolskem obdobju je igra, s katero vpeljujemo in prepletamo vsa področja kurikula, tudi »prikriti kurikulum«, ki je osnova za otrokovo nadaljnje dolgoletno šolanje. Pri delu z otroki se je kot vzgojitelj treba ves čas vključevati v njihovo igro, sprejemati različne vloge in z njimi sodelovati. Pri spontani igri je dobra priložnost za opazovanje in spoznavanje otrok. Tu otroci pokažejo svoj pravi jaz, vzgojitelji pa se jim lahko najlažje približamo.

Korošec (2004) igro opredeljuje tudi kot svobodno aktivnost, ki ni povezana s procesi neposrednega zadovoljevanja potreb, omejena je na svoj svet. Otrok se igra in se ne sprašuje, zakaj, kako, čemu. Igra je zanj naravna dejavnost, ki je tudi najprimernejša njegovi naravi ter osnovnim zakonitostim njegovega psihofizičnega razvoja, hkrati pa omogoča otrokov razvoj na različnih področjih.

Danes psihologi in pedagogi priznavajo »igro« kot osnovo, začetek rastoče osebnosti, brez katere si kakršnegakoli nadaljnega specifičnega ali širšega učenja ne da zamisliti (Starfeldt, Mathiasen, 1999; povzeto po: Bredikyte, 2002: 15). Njena posebna vloga je vnaprej določena s svojo sinkretično naravo, ki jo je opazil Vygotsky (1978; povzeto po Bredikyte, 2002: 15). Po njegovem mnenju je igra izvir ali tok, kjer se globoko na dnu oblikujejo vse spretnosti in sposobnosti, nepogrešljive za otrokovo nadaljnje življenje. Vigotskyjevo zamisel je razvila Elkoninova, ki je trdila, da igra ne razvija zgolj individualnih psihičnih funkcij otrokove zavesti, temveč spodbuja celostno spremembo otrokove psihe: vključuje rast in zorenje njegove zavesti, rast in zorenje osebnosti.

Igra je dejavnost, ki jo človek opravlja iz svojega zadovoljstva in si pri tem ne prizadeva za doseganje koristnih ciljev. Nasprotje od igranja je delo oziroma resničnost. Pri otrocih se najprej pojavljajo spretnostne igre (prijemanje, plazenje), nato konstrukcijske (zlaganje lončkov, sestavljanje kock), zatem pa igre, v katerih otroci predstavljajo mamico, dojenčka, učiteljico, zdravnika ... Igre zadnje vrste so najbolj primerne za vključitev v pedagoški proces (Žagar, 1992).

Korošec (2004) pravi, da je razvoj simbolne igre odvisen tudi od osebnosti in zainteresiranosti vzgojitelja. Pomembno je, da vzgojitelj otrokom pusti dovolj prostora in časa, da se simbolna igra lahko razvije. Težko je najti pravo mero, s katero se sme vzgojitelj vključiti v igro, pri tem pa ni direktiven. Kajti direktivnost zmanjša možnost interakcije med otroki, ki pa je nujni pogoj za bogato simbolno oziroma domišljijško igro.

3.2 Animacija

Kako bi premaknili, kako oživili lutko? Odgovor je: z animacijo. Beseda je latinskega izvora. Munitić in Kovačič (1976) opredeljujeta animacijo kot izvor iz besede *anima*, ki je samostalnik ženskega spola in je v latinščini prvotno pomenil zrak, veter, zatem dihanje, življenje, dušo ...; *animare*, glagol, pomeni nekaj napolniti z zrakom, nato – dihanje, končno pa – spodbujati, vdihniti življenje, oživiti ... Dodajata še, da *animatio* označuje življenjsko gibanje, lastnost, po katerih se živa, torej gibljiva bitja razlikujejo od mrtvih, torej negibnih stvari. Animacija je torej postopek, s katerim razgibamo negibno ali pesniško izraženo oživljamo neživo. Animacijo je Vukotić (povzeto po: Munitić in Kovačič, 1976: 52) opredelil

kot brezmejno: »Meje animacije so istovetne z mejami domišljije: a domišljija je brezmejna, kar pomeni, da tudi animacija nima meja.«

Korošec (2004) opredeljuje zgodovino lutke kot pomemben del človeške kulture in bivanja. Lutka je eden najstarejših predmetov, produkt človeške volje. Vdihnitev življenja predmetu je bistvena lastnost lutk, torej je animizem zibelka lutke. V razlago, kaj je animizem, navaja razlago Jurkowskega ki pravi, da je to prepričanje človeka, da je ves svet okoli njega živ, da imajo drevesa in celo kamni, rečeno preprosto, dušo. Jurkowski še dodaja, da se je prvinski človek odzival na naravo in pojave v življenju. Begala so ga nasprotja, na primer: življenje in smrt, tako verovanje pa mu je pomagalo, da je premagal to opozicijo. Animizem je bil v marsičem povezan z magičnimi tehnikami. Ena takih tehnik je tehnika analogije, kar pomeni, da vsako dejanje povzroča rezultat, ki je podoben temu dejanju. Vizualne predstave torej lahko vplivajo tudi na delovanje resničnih duhovnih sil.

»Pomembno je, da vzgojitelj/učitelj verjame v moč lutk, da jih pogosto uporablja (saj se samo tako ohranja kontinuiteta posebnega načina mišljenja), vendar s pravo mero in v različnih oblikah in priložnostih. Poznati in razumeti mora pomen lutke kot metafore. Včasih ga lutka prisili, da postane drugi v skupini (Majaron, 2000; povzeto po: Korošec 2004: 25).

Animator je tisti, ki izbira način animacije. Pri tem so pomembni tako videz in material lutke kot tudi način animacije, torej gibanje, kretnje, zvok, humoren ali resen način. Lutka lahko brez besed, samo s kretnjami pove veliko več kot z besedno komunikacijo. Brez animatorja je lutka neživa, ta pa mora obvladati animacijo. Pomembna je vera, da oba z lutko to zmoreta in tu je še animatorjev pogled, ki mora ves čas biti na lutki. Če animator svoj pogled usmeri drugam, lutka umre in izgubi svojo čudežno moč. Skubic (2002: 80) navaja: »S kratko improvizacijo z lutko lahko vzgojitelj uspešno popestri različne dejavnosti. Pri tem ni potreben zaslon, le animator mora biti dovolj iskren in sproščen, pa lahko pritegne otroka k igri. Kakovost ima pri tem zelo pomembno vlogo. Tako lahko lutka zelo neprisiljeno vodi, spremlja, motivira in vzgaja otroka.«

»Lutka je tudi brez besed odlična sogovornica. Višina in barva glasu, zlogi, izrečeni z več niansami, trenutek tišine, glasba, mnogokrat povedo več kot množica besed. Včasih že samo besedilo ponuja vrsto 'zvočnih' besed, ki so spodbuda za ritmično in melodično scensko glasbeno izpeljavo, zlasti če se večkrat ponavljajo.« (Korošec, 2004: 10)

Korošec (2004) še navaja, da je svet, v katerem živi lutka, poetičen, drugačen, grotesken in stiliziran. Zunanjo podobo lutke lahko do potankosti približamo ideji, ki si jo je otrok zamislil v domišljiji ali režiser v svojem snovanju predstave. Lutka si lahko privošči vragolije, ki jih živi igralec ne zmore. Soigra lutke in igralca, ki je lutki enkrat animator zdaj partner, najbolj obogati izrazne možnosti gledališča. Z vero igralca v moč lutke in s prenosom energije bo lutka zares zaživela.

3.3 Improvizacija

Improvizacija je v Slovarju slovenskega knjižnega jezika (2000) opredeljena tako:

improvizirati -am nedov. in dov. (i) knjiž. *posredovati, poustvarjati kaj brez priprave, načrta*: improvizirati govor; improvizirati na klavirju/zna odlično improvizirati/ni igral po notah, marveč je improviziral/ekspr. za pouk se ni dosti pripravljaj, ampak je v razredu kar improviziral//*narediti kaj za začasno uporabo, navadno ne z ustreznim materialom*: iz navadnih desk so improvizirali mizo; improvizirati nosilnico; improvizirati oder//*ponazoriti, uprizoriti*: improvizirati gašenje požara; improvizirati napad na mesto.

Če povzamemo, je torej improvizacija katerakoli dejavnost, ki nima predhodne priprave. Lahko bi rekli, da je celotna igra otrok improvizacija, v kateri se nezavedno vzgajajo in izobražujejo. V predšolski vzgoji je vzgojiteljevo prilagajanje in hitro improviziranje v danem trenutku ključnega pomena. Ta tako za svoje pedagoško delo uporablja vsakodnevne dogodke, ki so otroku bližji in bolj poznani.

Kot smo že omenili v poglavju o prikritem kurikulumu, je uspeh vzgoje v zgodnjem otroštvu še posebej odvisen od pozitivnega čustvenega stika. Primeren stik in z njim pozitivni odnos med vzgojiteljico in otrokom je mnogo lažje zagotoviti v spontani kot pa v načrtovani situaciji. Če povzamemo po Krofliču (2001), otroci vzgajanje, ločeno od ostalih aktivnosti in odnosov, največkrat doživljajo kot nezaželeno moraliziranje ali kapriciozno in s tem nesmiselno discipliniranje. Zato se otrok nanj odziva z odporom, edini motiv, zaradi katerega sprejema moralne napotke odraslih, pa ostaja potreba po ugajanju in s tem po pridobivanju naklonjenosti pomembnih odraslih oseb. Po mnenju Krofliča (prav tam) torej osveščen vzgojitelj vzgojno-izobraževalne dejavnosti ne bo povezoval le z usmerjenimi dejavnostmi na

področju družbe, ampak bo za razvoj otrokovega vživljanja v moralne dileme, razsojanja o možnih rešitvah ter ustreznega vedenja v moralnih situacijah izkoristil številne (predvsem naključne) vsakodnevne priložnosti.

Posebej pomembna je vzgojiteljeva občutljivost za izkoriščanje možnosti moralnega razvoja ob vsakodnevnem reševanju medvrstniških konfliktov oziroma konfliktov, ki nastanejo ob neprimernem prilagajanju otroka pravilom življenja v vrtcu ter ob vzpostavljanju identifikacijskih razmerij s pomembnimi odraslimi osebami. Resnični konflikt je namreč za otroka stresna situacija. Hkrati pa omogoča izkustveno učenje v realni situaciji, ki ga otrok samodejno uporablja pri reševanju podobnih konfliktnih situacij v domačem okolju. Konfliktom v zvezi s prilagajanjem otroka vrtčevskemu življenju in med vrstniki se torej ne smemo izogibati, ampak jih moramo razumeti kot »idealne učne situacije«, kar seveda od vzgojnega osebja zahteva ustrezno pozornost in sprotno reagiranje, saj se je na omenjene naključne situacije treba odzivati sproti (prav tam). Torej lahko povzamemo, da je zaznavanje spontanih učnih situacij zelo pomembno za vsakega vzgojitelja, ki mora situacijo izkoristiti in se nanjo odzvati. Tu je odličen pripomoček lutka, saj lahko z njo vedno improviziramo ter rešujemo konflikte in stresne situacije na otrokom prijaznejši in zanimivejši način. Lutka otrokom ne moralizira in želeno vedenje posreduje posredno. Torej tu veliko vlogo igra vzgojitelj kot posameznik, saj je njegova občutljivost za izkoriščanje različnih situacij in možnost improvizacije odvisna od njega.

Za vzgojitelja je pomembno odkrivanje otrokovih talentov in ustvarjalnih potencialov, tudi osvajanje novih vsebin ter zlasti socializacija, otrokom pa je vedno najmočnejša motivacija zaigrati z lutko. Pogosto sami predlagajo, da bi pripravili improviziran prizor ali kar predstavo. S tem prihranimo otroku strah pred tem nastopom, vzpodbudimo ga s pohvalo, vlijemo mu zaupanje, da to zmore. Zato ga ne obremenjujemo z besedilom, ki bi se ga moral naučiti na pamet, temveč gradimo skupno igro na medsebojni pomoči nastopajočih. Igro prepustimo improvizaciji na določeno temo. Pomembno je, da imajo otroci dober vzgled vzgojitelja oz. učitelja, ki zna presenetiti s predstavitvijo in animacijo različnih vrst lutk (Majaron, 2002).

Otroška igra je ena od pomembnih in specifičnih dejavnosti, ki je na različne načine vpletena v kurikulum za vrtce, tako v načrtovane dejavnosti kot v življenje otroka v vrtcu. Različne psihološke teorije in iz njih izpeljani modeli predšolske vzgoje dajejo osnovo za številne

interpretacije otroške igre. Če otroci želijo animirati in improvizirati z lutkami in različnimi predmeti, morajo postopoma osvojiti različne stopnje predmetne transformacije. Avtorica McLoyd (povzeto po: Marjanovič Umek, 2001) opredeljuje predmetno transformacijo pri otroku v igri po naslednjih stopnjah: animacijo (otrok neživim predmetom pripisuje značilnosti živih bitij); materializacijo – konkretizacijo (otrok materializira namišljen predmet, ki je funkcionalno povezan z obstoječim predmetom); pripisovanje lastnosti predmeta drugemu predmetu (otrok pripisuje lastnosti predmeta bodisi obstoječemu ali namišljenemu predmetu, ki je funkcionalno povezan z resničnim predmetom); substitucijo (otrok pripisuje obstoječemu predmetu novo identiteto).

Korošec (2004) pravi, da se v dramatizirani igri otroku ni nujno vživljati v osebe, ki jih narekuje besedilo. Sodobni pristop k otroškemu gledališču poudarja prav nasprotno. Zunanja spodbuda je lahko tudi nek problem, dogodek, tema, ki otroka spodbudi k igri. Besedilo lahko omejuje in jemlje spontanost in svobodo.

3.4 Lutke vsakdanjega življenja

»V vsakdanjem življenju ni predmeta, ki bi ga ne bilo mogoče oživiti, mu dati nek nov simbolični pomen. Vsak kamen, lesena žlica ali košček papirja lahko oživi s pogledom in z gibom. Otrok lahko da vsakemu predmetu nek nov pomen, s katerim bo sporočil del svojega intimnega, izkustvenega ali podzavestnega sveta. Ne samo predmeti, tudi naše roke, prsti, stopala itd. so zelo uporabni za pripravo lutkovnih prizorov ali za vsakodnevno komunikacijo med učiteljem in učencem.« (Korošec, 2004: 25)

Poznamo več lutkovnih tehnik, ki jih v danih situacijah lahko uporabljamo na različne načine. Ročne lutke, senčne lutke, ploske lutke, marionete, roke, prsti ... ter vsi predmeti, ki nas obkrožajo. Lutka je lahko karkoli. Posebej zanimiva pa je animacija predmeta, če sprejmemo izziv oživljanja le tega in ga tako ne pustimo le stati na polici. Majaron (povzeto po: Korošec, 2002: 48) pravi: »Ni pomembno, za kakšne lutke gre, čeprav doživljamo različne tehnike zelo različno: ročna lutka, recimo, je animatorjev partner ali celo njegov 'nadrejeni', saj je običajno nad njim. Igrača, ki jo animiramo na mizi pred seboj, kar kliče po animatorjevi pomoči, zaščiti, dodelovanju. Marioneta pa je projekcija otrokovega doživljanja sveta, odvisna od

svojega 'nadrejenega' animatorja, manipulatorja. Senčna ali prosojna lutka deluje kot del izmišljenega, pravljичnega, neoprijemljivega sveta ...«

Tudi Korošec (2004) se strinja, da ni pomembno, za kakšno lutko gre. Otrok, ki že bolje obvlada fino motoriko, bo sposoben iz nestrukturiranih materialov izdelati nove predmete, lutke, simbole, ki mu bodo služili pri predstavljanju stvarnosti in intimnega sveta. Dodaja še, da je treba otrokom ponuditi tudi manj realistične predmete, ki jih s svojo domišljijo kreativno spreminjajo in dopolnjujejo. Preprostim lutkam, predmetom (čevlji, predmeti iz kuhinje ...) lahko otroci dodajo značilne elemente, ki simbolizirajo določen značaj. Domišljija otrok seže neskončno daleč, vzgojitelj pa je dolžan pustiti prostor tej neskončnosti.

4 LUTKA IN VZGOJITELJ

4.1 Komunikacija z lutko

»V pedagoškem procesu, kjer načrtujemo doseganje ciljev s pomočjo metode lutkovne in gledališke igre, komunikacijski kanal poleg lutke predstavljajo še druga dramska izrazna sredstva. Področje gledališča je pravzaprav najbolj svobodna oblika otrokove ustvarjalnosti, ker pravzaprav nima meja: kreativna gledališka vzgoja je med vsemi estetskimi panogami ena izmed najbolj kompleksnih, saj vključuje vrsto izraznih sredstev. Otroci lahko izražajo svoje občutke, misli, odnos do okolja, do ljudi z lutkami, z maskami, z mimiko, s pantomimo, z gibom, z improvizirano igro, z jezikovnim ustvarjanjem, z glasbo ... Pri tem načinu dela se realizirata tako verbalna kot neverbalna komunikacija.« (Korošec, 2004: 39)

Celotna komunikacija torej poteka na ravni besedne in nebesedne komunikacije. Besedna, torej govorna komunikacija, je najpogostejša in vsebuje tudi nebesedno komunikacijo, govorico telesa. Otroci, ki živijo v spodbudnem učnem okolju, imajo komunikacijo bolje razvito. Tu ima področje umetnosti zelo velik pomen, saj lahko z različnimi umetniškimi izraznimi sredstvi otrok sporoča nebesedno. Veliko otrok ima težave pri vključevanju v skupino ravno zaradi govora. Vzgojitelj ima pri spodbujanju komunikacije zelo veliko vlogo, saj mora posameznega otroka opaziti in ga spodbuditi z različnimi spektri umetniškega izražanja. Majaron (povzeto po: Korošec, 2004: 42) opredeljuje pomembnost vzpostavitve stika z otrokom s pomočjo lutke tako: »Vemo, da otrok lažje vzpostavi kontakt z lutko kot z

vzgojiteljem, včasih celo s starši. To lahko razložimo le na energetske ravni in z otrokovim strahom pred odraslim, z negotovostjo v vzpostavljanju komunikacije, ki mu jo posrednik, lutka, zelo olajša. In prav to poskušamo izkoristiti, da otrok na manj stresen način sprejema okolje, v katerem živi in sporoča svoj odnos do njega.«

»Igra z lutko in gledališka igra lahko izboljšata komunikacijo med učenci ter zmanjšata stresno situacijo med njima in učiteljem. Prav lutka lahko postane nova, močnejša avtoriteta od učitelja. Lutki otrok zaupa svoje težave, odpravlja nesporazume in skozi njo vzpostavlja simbolno komunikacijo z okoljem. Lutka otroku omogoča tudi čustveno reakcijo, ki je od besed neodvisna, torej neverbalno komunikacijo. Lutka že dolgo ni več le sredstvo za pripravo predstav in motivacijo, vedno bolj postaja magična moč v rokah učitelja in otrok in spodbuja kognitivni, socialni in čustveni razvoj.« (Korošec, 2002: 31)

Uporaba lutke komunikacijo v skupini torej dvigne na višjo raven, saj ji otroci zaupajo, komunikacija pa lažje in hitreje steče. Velikokrat se zgodi, da imajo nekateri otroci v komunikaciji zavore, še posebej z odraslimi. Lutka to komunikacijsko blokado zelo hitro podre, ne glede na to, ali jo uporablja otrok ali vzgojitelj. Vemo, da lutka zagotavlja varnost, saj se otrok lahko za izrečene besede skrije, kar pomeni, da lutka nikoli ne obsoja, graja ali kaznuje. V skupini je vzgojitelj dolžan spodbujati komunikacijo med celotno skupino in je glavni akter pri spodbujanju te. Kot smo že omenili, se velikokrat zgodi, da nekaj otrok s svojo komunikacijo vedno izstopa in ti s svojim pristopom ne dovoljujejo vključitev tišjih otrok. Tako se postopoma poslabšata tudi samopodoba in samozavest teh posameznikov, ki komunikacijsko zaostajajo. Lutka je vzgojitelju pripomoček, ki mu omogoča spodbujanje celotne besedne in nebesedne komunikacije.

»Lutka postane glavna avtoriteta – močnejša od vzgojitelja, njej uspe urejati nesporazume, njej otrok zaupa svoje težave, skozi njo vzpostavlja simbolično komunikacijo z okoljem, saj je neposredna preveč stresna in zahteva obvladovanje besedišča. Lutka omogoča čustveno reakcijo, ki je pogosto neodvisna od besed.« (Majaron, 2002: 5)

Zakaj je takšna posredna komunikacija za otroka tako pomembna? Majaron (2002) pravi, da zmanjšuje stresne oblike neposredne komunikacije »iz oči v oči« med odraslim in otrokom. Za otroka smo v vsakem primeru avtoriteta in to taka, ki si je ni izbral sam, temveč mu je predpostavljena. Lutki, ki si jo otrok izbere kot vzor ali avtoriteto, pa je možno marsikaj zaupati brez zadrege. Tudi lutka se zmoti, lahko se zmoti tudi v otrokovih rokah, ampak to je

njena zmeta, ne otrokova. Zato otrokova komunikacija skozi lutko ohranja otrokovo dostojanstvo in utrjuje pozitivno samopodobo.

4.2 Vzgojitelj in delo z lutko

Bredikyte (2002) pravi, da so izostrena pedagoška intuicija, občutljivost, fleksibilnost, odgovornost in ustvarjalnost kakovosti, ki so za vzgojitelja strokovnjaka bistvenega pomena, zato se mora nenehno razvijati in izpopolnjevati. V vsakodnevnem delu mora otrokovo igro (individualno in skupinsko) dvigniti na področje proksimalnega razvoja (Vygotsky, povzeto po: Bredikyte, 2002); posledično sledi, da mora tudi vzgojitelj svoje dejavnosti usmeriti na področje proksimalnega razvoja. V tem kontekstu je dialoška dramska igra z lutkami izrednega pomena, ker predstavlja eno novejših oblik interakcije med vzgojiteljem in otrokom.

Če povzamemo po Korošec (2004), je lutka izredno motivacijsko sredstvo za bogatenje otrokovega čustvenega in socialnega potenciala, saj terja, da se otrok vživi v lutkino situacijo in način doživljanja. S tem naj bi otroku ponudili možnost za razumevanje stvari iz različnih zornih kotov, kar je predpogoj za tolerantnost, inovativnost, čustveno inteligenco in sposobnost empatije. Lutka v rokah vzgojitelja kot posrednik med njim in otrokom deluje razbremenjujoče. Otroka razbremeni strahu in tako lažje vzpostavi stik z okoljem in novimi ljudmi. Lutke so odličen medij za projekcijo čustev, stališč ter za prepoznavanje teh. H. Korošec še dodaja, da lutke vzgojitelja senzibilizirajo, da opazi čustva in značajske lastnosti otrok, ki jih sicer ne bi mogel. Gre za posredno komunikacijo – učitelj se obrača na otroke prek lutke in tako lažje vzpostavi stik z njimi. Senzibilen učitelj bo spremljal otrokovo igro, razbral otrokova sporočila in na ta način tudi lažje razumel njegovo vedenje. Otrok v simbolni igri z lutko, ki ni diktirana z besedilom ali navodili vzgojitelja, na simbolni ravni reši konfliktne situacije iz realnega življenja (prav tam).

»Uporaba lutk v predšolskem obdobju je učinkovito vzgojno sredstvo in naj ne bi posnemala profesionalnega lutkovnega gledališča, nasprotno: ustvarjalno prilagajanje nekaterih elementov lutkovnega gledališča je pomembnejše za doseganje splošnih in bolj specifičnih vzgojnih namenov.« (Bredikyte, 2002: 17)

Vemo, da so ljudje že v starih časih verjeli v različne magične predmete. Kot animator in improvizator je treba verjeti v vsak oživiljeni predmet in mu vdahnuti dušo (anima). Lutka zmore vse in ne pozna meje domišljije. Otroci v njo verjamejo, da lahko gleda, govori, spi, hodi ..., če v to verjame animator, vzgojitelj. Lahko povzamemo, da ima vzgojitelj pri delu z lutko veliko vlogo, saj otrokom predstavlja tudi zgled, ki naj bo sproščen, humoren in ustvarjalec nečesa posebnega. Ni dovolj, če se vzgojitelj zaveda, da imajo otroci lutke radi. Pomemben je cilj, zaradi katerega se vzgojitelj odloči za uporabo lutke.

Korošec (2006) pravi, da naj vzgojitelj jasno zastavi načrt za delo, v okviru katerega pa naj dopušča sebi in otrokom kreativnost in improvizacijo. Navaja še cilje in povezave z učnim načrtom, ki so lahko zelo različni (prav tam):

- poustvarjanje zgodbe iz literature – za razumevanje zgodbe, oseb, teme;
- ustvariti novo zgodbo, ki se tematsko veže na otrokove izkušnje ali domišljijo;
- razložiti vsebino iz različnih predmetnih in socialnih področij – matematika, ekologija, zgodovina, značilnosti kraja, posebnosti v naravi, droge, alkohol ...;
- sporočiti čustva, socialne interakcije, dati otrokom možnost spregovoriti skozi svoj drugi jaz – lutko.

»Tako kot lutkar naj tudi učitelj verjame v moč lutke, kajti lahko mu je v veliko pomoč pri posredovanju vzgojno-izobraževalnih vsebin. Mnogokrat pomaga iz zagate, ko iščemo tisti 'trik', s katerim bomo otroke dobro motivirali. Otroci lutki zaupajo. Učiteljico imajo radi, a vendarle predstavlja avtoriteto. Lutka pa je 'eden izmed njih' – z enakimi težavami, z enakimi strahovi, z enako željo po igri. Čeprav lutka oživi šele v rokah učiteljice, verjamejo, da je z njimi čisto nova oseba. In tej osebi lahko popolnoma zaupajo, prepričani so, da za skrivnost, ki jo imajo z lutko, učiteljica ne ve, čeprav je lutka živela v njenih rokah. To je tista magična moč, ki jo ima samo lutka.« (Korošec, 2002: 45)

4.3 Metode dela z lutko

Renfro in Hunt (povzeto po: Korošec, 2006) izpostavljata šest različnih tehnik oziroma vrst dejavnosti z lutko, ki se medsebojno prepletajo pri različnih dejavnostih z lutko.

4.3.1 Spontana igra z lutko

Preprosta oblika lutkarstva, ki se zgodi spontano, brez posredovanja odraslih. Gre za obliko simbolne igre, ko se otrok sam sproščeno in svobodno pogovarja z lutko, se igra z več lutkami hkrati in med igro spreminja vloge. Lahko je vključenih tudi več otrok. Otroci si tudi sami naredijo preprost lutkovni oder, ob tem pa seveda potrebujejo pomoč učitelja, ki jim pomaga pri iskanju materiala in reševanju kakšne manjše tehnične težave.

4.3.2 Priprava prizorov z lutko

Prizori se pripravljajo ob improviziranih dialogih in gibanju. Otroci niso omejeni z odrom, svobodno pohajkujejo po igralnem prostoru in raziskujejo gibanje svojega telesa v odnosu do svoje lutke. Odvisno je tudi od tega, za kakšno vrsto lutk se odločimo. Ker ni določenega scenarija in besedila za učenje na pamet, otroci svobodno prispevajo svoje ideje, dialog in scenarij. Za učitelja je pomembno, da ni pod pritiskom nastopa, tako otroke prepusti lastni ustvarjalnosti. Priprava skupne predstave tako pozitivno vpliva na posameznika in celotno skupino.

4.3.3 Pripovedovanje z lutko

Gre za preprosto pripovedovanje zgodb z lutkami. Ko zgodbo pripoveduje junak v prvi osebi, doživimo popolnoma drug zorni kot zgodbe. Med otroki in lutkami je med predstavitvijo zgodbe prisoten dialog, ki ga pri branju ali pripovedovanju zgodbe ni. Vzgojitelju pripovedovanje z lutko ponuja možnost za kreativno interpretacijo in ustvarjanje magičnega sveta za in z otroki.

4.3.4 Pogovarjanje skozi lutko

Otrokom je treba ponuditi pravi medij, s katerim se bodo najlažje izrazili. Ena od sposobnosti, ki jo je pomembno razvijati pri otroku, je prepoznati, razumeti in verbalizirati notranje misli in čustva. Otrok bo skozi lutko spregovoril bolj sproščeno, saj mu predstavlja ščit, zato se v

tej posredni komunikaciji ne počuti izpostavljenega. Lutka nam na tem področju zelo pomaga in je dober prijatelj za odkrivanje zaupanja.

4.3.5 Učenje in poučevanje z lutko

Različne preproste lutkovne tehnike so nam v pomoč pri doseganju kurikularnih ciljev, boljši motivaciji za delo, dobrem pomnjenju in razumevanju učne snovi. Učitelj ob lutkah z njimi posreduje informacije na zanimiv in vznemirljiv način, otroci pa se ob izdelavi in igri z lutko učijo celostno.

4.3.6 Izdelave lutke

Izdelava lutke ponuja otroku možnost za izražanje čustev, želja in misli. Otroke naj vzgojitelj spodbuja z vprašanji, ki prebujajo njegovo domišljijo, nikakor pa ne prekinja otrokovih idej. Ob izdelavi lutke bo otrok razvijal fino motoriko, koordinacijo, različne materiale, širil znanje o pojmih, izražal čustva že ob kreiranju lika in podobno. »Izdelovanje lastnih lutk učencem omogoča, da se izražajo že od samega začetka, od trenutka, ko izbirajo lik. Odločitev, da se poudarijo agresivne ali nežne lastnosti lika, je prav tako način samoizražanja, pomembno pa je, da učitelj ne posega v ta kreativen proces.

II EMPIRIČNI DEL

5 OPREDELITEV PROBLEMA

S pomočjo lutke lahko otrokom pripovedujemo zgodbe, se učimo pesmice, predstavimo poezijo in še veliko drugega. Lutke vzgojitelju ponujajo možnost za kreativno, zanimivejšo interpretacijo in ustvarjanje magičnosti za otroke z njimi. Ko zgodbo pripovedujemo s pomočjo lutke, otrokom damo možnost, da zgodbo veliko bolj doživijo. Vzpostavi se pristen dialog (Korošec, 2006).

Zelo pomembno je, da v moč lutke verjamemo in jo v pedagoškem procesu pogosto uporabljamo. Ta služi za zadovoljitev socialnih, čustvenih in kognitivnih potreb pri otroku. Zanimive so predvsem iz tega stališča, da imajo s svojimi animističnimi vrednostmi čudežno moč v medosebni komunikaciji. Pa ne samo lutke, ampak vsi predmeti, ki lahko z našo domišljijo in prenosom energije oživijo. Lahko se začarajo, spremenijo, govorijo, letijo, gredo na izlet, so žalostni, veseli, razigrani, nagajivi, pripovedujejo, sprašujejo. Zanima me predvsem improvizirana uporaba lutke in oživljanje vsakodnevnih različnih predmetov pri delu v vrtcu. Menim, da lahko z improvizacijo otroke dobro in hitro motiviraš v dani situaciji, saj za to uporabiš vsakodnevne predmete iz svojega okolja. Improvizacija ne zahteva priprav in načrtov, zgoditi se mora spontano in v pravem trenutku. Vzgojitelju lahko pomaga pri uresničevanju učnih ciljev, reševanju konfliktov, socialnih odnosih in nizki motivaciji. V svojem diplomskem delu želim raziskati odzive otrok in vpliv različnih animiranih predmetov na vsakodnevno življenje v vrtcu.

6 CILJI

Dokazati želim:

- da vzgojiteljeva improvizacija z lutko v pedagoškem procesu pomembno prispeva k poteku dnevne rutine;
- da z oživljanjem različnih predmetov v dani situaciji pritegnemo pozornost otrok;
- da vzgojiteljeva igra z lutkami in oživljenimi predmeti spodbudi otroke k igranju z lutkami in oživljanju predmetov v vsakdanji igri.

7 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

- V1: Ali uporaba lutke pri dnevni rutini izboljša pedagoški proces?
- V2: Ali z improviziranim oživljanjem različnih predmetov lahko v dani situaciji pritegnemo pozornost otrok?
- V3: Ali vzgojiteljevo oživljanje lutk in različnih predmetov vpliva na vsakodnevno igro otrok?

8 METODA DELA IN VZOREC

Teoretični del diplomskega dela temelji na teoretično-analitičnem pregledu literature o prikritem kurikulumu, umetnosti kot delu kurikula, lutki v pedagoškem procesu in lutki v povezavi z vzgojiteljem.

Empirični del diplomskega dela temelji na kvalitativni metodi pedagoškega raziskovanja. Raziskavo sem izvedla v vrtcu Ringaraja, Dobropolje, na vzorcu 24 otrok (18 deklic, 6 dečkov), starih od 4 do 5 let, raziskava pa je potekala dva meseca. Zbiranje podatkov je temeljilo na opazovanju, zapiskih, fotografijah in posnetkih. Podatke sem obdelala z deskriptivno metodo.

9 DNEVNIK DEJAVNOSTI

9.1 Ovčka Mimi in počitek

Izhodišče

Mehka plišasta igrača kar kliče po tem, da jo pobožamo in stisnemo. Plišastih igrač v vrtcu zaradi higienskih razlogov ne uporabljamo veliko za igro in prav zato sem se odločila, da bo ljubljenec naše skupine še naprej ostala plišasta igrača ovčka Mimi. Je zelo mehka in prijetna na otip. To je lutka, ki razvija pozitivna čustva in otrokom pomaga pri vsestranskem razvoju. Svoje mesto je dobila na polici, kamor otroci odlagajo tudi svoje igrače in od koder ima

pogled na celotno igralnico. Tam je tudi ves čas na dosegu otrokom, saj jo tako lahko vključujejo v spontano igro.

Počitek je v predšolskem obdobju pomemben del otrokovega bivanja. Otroci se pred počitkom umirijo in nato zaspajo. Pri določeni starosti, ki je odvisna od posameznika, se potreba po spanju zmanjša. Takrat so na voljo mirne dejavnosti. V moji skupini vsi otroci spanje še potrebujejo, saj vsakodnevno zaspajo. Dejavnost, ki jo bom opisala v nadaljevanju, utrjuje dnevno rutino in povezuje različna področja kurikula.

Potek

Za izvedbo te dejavnosti animiram plišasto igračo ovčko Mimi. Uporabim jo v jutranjem krogu, kjer je zelo zaspana. Večkrat jo uporabim tudi za umirjanje in pripravo na počitek.

Refleksija

Ovčka Mimi velikokrat sodeluje pri jutranjem pozdravu, tokrat pa je otrokom razložila, kako pomemben je počitek. Ovčki sem seveda posodila poseben glas, ki se razlikuje od mojega, kar so otroci takoj opazili in pri spontani igri z ovčko pozneje tudi sami spreminjali glas. Mimi je v domišljiji otrok še kako živa. V jutranjem krogu je bila zelo zaspana, saj se še ni dobro zbudila. Otroci so se njenemu zehanju zelo smejali. Pogovor je vodil v temo počitka. Otroci seveda že vse vedo o tej temi, zato jih Mimi ni želela naučiti nič novega. Podali so ji veliko nasvetov, kako ostati zdrav in spočit. Namen animacije ni bil učenje novega, vendar skozi humoren način utrjevati vsakodnevno rutino in njen pomen.

Ovčka Mimi se je tako tudi danes vključila v njihovo pripravo na počitek. Želela jih je umiriti in vplivati na njihovo umirjanje. Pri počitku so jo zelo čakali, saj je vsakega pokrila, pobožala in zaželela lahko noč. Zaradi pričakovanja so se umirili, še preden je Mimi prišla do njih. Zelo je bilo zanimivo videti otroke, ki so nepremično kukali izpod odeje in čakali, da Mimi končno pride. Ena deklica jo je močno stisnila k sebi, vendar je nanjo čakalo še veliko otrok. Ko je vse pokrila, je tudi sama odšla na počitek.

Ovčka otroke pred počitkom večkrat umirja, vendar ne vsakodnevno. Zgodilo se je, da je eden od dečkov tudi sam izrazil željo in me pozval k improvizirani animaciji. Otroci se ob dotiku in srečanju z lutko pred počitkom hitreje umirijo.

Slika 1: Ovčka Mimi pri umirjanju

9.2 Lutka na dlani in umivanje rok

Izhodišče

Otroci so si umivali roke pred kosilom. Pred tem smo bili zunaj, igrali smo se v gozdičku za vrtcem. Otroci so tam prijemale in prenašali različne naravne materiale, zato so temu primerno imeli umazane roke. Med umivanjem sem opazila, da nekateri otroci pri umivanju ne uporabljajo mila.

Lutke na dlani so hitra, enostavna rešitev, ki jo lahko uporabimo kadarkoli. Uporabimo lahko prste ali dlan, dodajamo različne pripomočke ali pa uporabimo le preprosto pisalo. Pri delu z lutko na dlani premikamo sklep v zapestju, komolcu in rami. Obraz lahko narišemo tudi na komolec ali ramo in ne le samo na dlan.

Potek

Za izvedbo te dejavnosti v danem trenutku uporabim pisalo in preprost obraz, ki ga narišem na dlan. Lutka na dlani se pridruži umivanju rok.

Refleksija

Ko sem opazila, da otroci ne uporabljajo mila, sem hitro vzela pisalo in si na dlan narisala obraz. Otroci so dlan seveda takoj opazili. Komunikacija z lutko je bila vzpostavljena ob njihovem prvem pogledu.

Deklica, ki si je umivala roke, se je sprva začela smejati, saj ni pričakovala, da jo bo ob umivanju obiskala Rokavička. Ta je sprva na umivalniku tiho stala in opazovala dogajanje. Deklica se je še naprej smejala, vendar je nekaj časa trajalo, da se je začela pogovarjati z lutko.

Rokavička: »Kaj pa delaš?«

Deklica: »Umivam si roke.«

Rokavička: »Oooo, kaj pa je to?«

Deklica: »Ja, to tako z vodo podrgneš, ker za kosilo si je treba roke umiti.«

Rokavička: »Za kosilo?«

Deklica: »Ja, zunaj smo veje nosili in so roke čist umazane.«

Rokavička: »Ja, pa kaj če so umazane, jaz sem vedno umazana, pa vseeno jem.«

Deklica: »Ha ha, pa ne smeš, ker potem še bacile ješ zraven!«

Rokavička: »Kaj pa bi morala narediti, da ne bi bilo bacilov?«

Deklica: »Ja, kako ne veš, saj sem ti že povedala, da si je treba roke umiti.«

Rokavička: »In kako se to naredi?«

Deklica: »Z vodo.«

Rokavička: »Aha! Kaj so pa te plastične škatle tukaj?«

Deklica: »To je milo, to so pa brisačke.«

Drugi otroci, ki so čakali na umivanje, so se smejali in pomagali z navodili. Deklica je nato hitro začela razlagati, kako si je treba umiti roke, kako uporabimo milo in brisačo za brisanje rok. Rokavička je še vprašala, zakaj je milo pomembno, zdaj pa so že vsi otroci hiteli z odgovori. Rokavička si je hitro umila roke in otrokom pomagala razdeliti kosilo. Po kratki improvizirani animaciji lutke na dlani so si še drugi otroci umili roke in vsi so uporabili milo.

Hitra rešitev je bila odlična za ponovitev in spodbudo otrok pri vsakodnevni higieni. Navodilo in moja zahteva po uporabi mila nista bila neposredna, temveč posredna, saj je potekala prek

lutke na dlani. Zahteva, ki bi bila drugače še ena od zahtev prikritega kurikulumu in vzgojitelja. Vsi, ki delamo z otroki, vemo, da se v predšolskem obdobju na vzgojne spodbude iz svoje okolice odzivajo čustveno, zato je zelo pomembno, kako jih posredujemo. Od otrok v komunikaciji pedagoškega procesa vzgojitelji vedno nekaj pričakujemo, pa naj bo to nova informacija, ohranjanje informacij ali pa trajno osebno spremembo, navado, lastnost. V vsakodnevnem skupnem bivanju z otroki je ves čas veliko navodil in zahtev, ki jih otroci sčasoma tudi preslišijo, če je tega preveč. Lutka je za vzgojitelja tudi pri tem delu pedagoškega procesa odličen pripomoček.

Slika 2: Lutka na dlani pri umivanju rok

9.3 Čebele in oprraševanje

Izhodišče

Ta dan smo imeli za zajtrk med, maslo, kruh, jabolka in mleko. Že večkrat sem opazila, da nekateri otroci zelo težko poskušajo raznovrstno hrano in jih je v to tudi težko prepričati. Tako je tudi z medom, zato sem otroke povprašala, kaj vedo o njem in zakaj so čebele pomembne. Ena deklica je omenila opráševanje, a otroci niso vedeli, kaj je to.

Potek

Za izvedbo te dejavnosti v danem trenutku uporabim čebelo na ščipalki iz mos gumija, ki je pritrjena na okvir fotografije na steni. Lutka čebela nazorno prikaže, kako poteka opráševanje.

Refleksija

Ob začetku zajtrka smo pregledali jedilnik. Kot sem navedla že v izhodišču, je ena od deklic omenila oprashaevanje. Otroci niso vedeli, kaj je to, zato je bilo veliko razliĉnih predlogov:

- »To je to, ko ĉebele nabirajo med.«
- »ĉebele spravljajo po panju.«
- »Ko ĉebele prinesejo med v ĉašice.«
- »Med je zdrav, zato so ĉebele pomembne.«
- »Ali pa, ko ĉebele letijo po cvetovih.«

Ko je eden od deĉkov omenil cvetove, sem jih vprašala, kaj se zgodi, ko ĉebele letajo iz cveta na cvet. Preseneĉena sem bila, da otroci tega niso vedeli, saj smo se o ĉebelah velikokrat pogovarjali, si ogledali ĉebelnjake, spoznali delo ĉebelarja in življenje ĉebele. Velikokrat sem že ugotovila, da otroci potrebujejo večkratno ponavljanje. Sprotno aktivno uĉenje je glavni vir znanja otrok, ti pa potrebujejo ponavljanje in utrjevanje znanja na razliĉne naĉine s povezovanjem razliĉnih podroĉij. Z njimi sem morala še enkrat ponoviti oprashaevanje. Pripravljali smo se na zajtrk, ko sem se spomnila na ĉebelo iz mos gumija. Hitro sem jo snela iz okvirja fotografije in improvizirana animacija se je začela. ĉebela je poletela med cvetove v igralnici. Posamezne cvetove so predstavljale glave otrok. ĉebela je priletela na glavo otroka, zakopala svoje noŹice globoko v prašnike in nadaljevala z letenjem. Pristala je na drugi roŹi, po njej veselo poskakovala, nabirala med, potresla z noŹicami in odletela naprej. Vmes se je veliko smejala, teŹko letela zaradi teŹkih nog in kihala zaradi cvetnega prahu. Iskala je oĉije in mamice za nove roŹe, da jim podari cvetni prah, iz katerega bodo zrasle. ĉe cvet ne dobi cvetnega prahu, ne nastanejo novi cvetovi. Otroci so tiho opazovali, kaj se dogaja, kmalu pa so se začeli zabavati, razposajenost ĉebele pa jim je bila zelo všeĉ. Bolj zgovorni otroci so jo klicali, da naj pride tudi do njih, bolj tihi pa so sedeli in z oĉi si jim lahko prebral, kako mirno ĉakajo in si Źelijo, da ĉebelica pride. Otrokom je na koncu zaŹelela še dober tek in pristala na voziĉku s hrano, od koder je sodelovala pri delitvi zajtrka.

Otroci so bili po konĉani animaciji navdušeni in veseli, da vedo, kaj je oprashaevanje. Še enkrat sem morala z njimi ponoviti, kaj je to. Zdaj je bilo odgovorov veliko več, otroci pa so vedeli, da ĉebela ni pomembna samo zaradi medu.

- »Oprashaevanje je, ko ĉebele s svojimi nogami nosijo cvetni prah.«

»Nesejo ga na druge cvetove.«

»Pa ne samo na rože, tudi za jabolka je to dobro.«

»Čebele so pomembne, ker med dajejo in tudi oprahujejo.«

»Če ne bi blo čebel, ne bi rastline rastle.«

Nato smo nadaljevali z zajtrkom, po njem pa sem uporabila izhodiščno temo, saj se mi je zdela odlična za vnovično utrjevanje. S hodnika vrtca sem vzela večji plakat za osveščanje, ki prikazuje umiranje čebel in naravo brez oprahujevanja. Čebela iz mos gumija se je tako vključila tudi v jutranji krog, ko je priletela na plakat sredi kroga. Spontano jutranjo animacijo sem tako uporabila tudi pri vodeni dejavnosti, ki drugače ni bila načrtovana za ta dan, vendar je izhajala iz zanimanja otrok, kar je najpomembnejše. Dejavnost ni bila pripravljena vnaprej, zato sem ob animaciji čebele velikokrat izkoristila in za nadaljnjo animacijo uporabila izjave otrok, ki improvizacijo samostojno vodijo s svojim zanimanjem in vprašanji. Čebela si je ogledovala plakat in bila presenečena nad naravo brez cvetov. Otroci so bili nad primerjavo narave z in brez cvetov presenečeni, zato so se vsi strinjali o velikem pomenu oprahujevanja. Ob zaključku animacije je čebela odletela nazaj na okvir fotografije. Otroci so mi znova razlagali, kaj vse je povedala čebela in tudi tukaj so posebni občutki animatorja, ko vidiš, da otroci res verjamejo lutki in pripovedujejo, kot da mene, medtem ko je bila na obisku čebela, ne bi bilo tam. Plakat smo si nato obesili pred igralnico, kjer so si ga otroci lahko ogledali skupaj s starši. Ko so otroci odhajali domov, je bil plakat prva stvar, ki so jo povedali in ga pokazali staršem, babici, dedku, bratu ali sestri.

Slika 3: Čebela na cvetu (glava dečka)

9.4 Škornji spregovorijo v garderobi

Izhodišče

Osnovnih življenjskih navad se otroci največ naučijo pri dnevni rutini in dejavnostih, ki od vzgojitelja niso posebej načrtovane. Skrb za sebe in lastne stvari pri otroku razvijamo skozi odraščanje. Z otroki dnevno bivamo na svežem zraku ne glede na vreme. V garderobi vsakodnevno prihaja do situacije, ko otroci potrebujejo navodila in spodbudo. Tokrat deček ni pospravil svojih škornjev, ki so ležali sredi garderobe.

Potek

Za izvedbo te dejavnosti v danem trenutku uporabim dečkove škornje, ki spregovorijo o mački Škornjarici in svojem domu. Animacijo začnem izvajati spontano, brez predhodnega opozorila otrokom.

Refleksija

Kot sem že omenila v izhodišču, v garderobi vsakodnevno prihaja do situacije, ko otroci potrebujejo navodila in spodbudo. Odrasle osebe od otrok pogosto nekaj zahtevamo, želimo in od njih pričakujemo. Navodila podajamo ves čas skupnega bivanja v vrtcu. Ob tem sem prišla na idejo, da bi bila lahko tudi naša garderoba primerna za učenje ob improvizirani animaciji.

In tako se je tudi zgodilo. Ker je zunaj deževalo, so bili otroci obuti v škornje, imeli pa so tudi dežnike. Za lastno ureditev je bilo treba pospraviti kar veliko stvari. Otroci za pospravljanje škornjev kar nekaj časa niso imeli polic in tudi ne omare. Škornje smo hranili v veliki skupni škatli. Pred nekaj meseci smo si skupaj uredili staro omaro, jo prebarvali in zdaj je namenjena shranjevanju različne potrebne opreme za bivanje na prostem v različnih vremenskih pogojih. Večina otrok je škornje pospravila in opazila sem dečkove škornje, ki ležijo na tleh. Pristopila sem in začela z animacijo. Deček je bil presenečen in hitel govorit: »Poglej, poglej, to so moji škornji!« Otroci niso takoj opazili, kaj se dogaja, saj je garderoba majhna in večino časa je gneča. Na škornjih sem čutila otroške poglede, ki so en za drugim prihajali do njih. Največji

pokazatelj zanimanja otrok mi je bila vedno večja tišina, ki je nastala ob opazovanju, kaj se dogaja. In nato smeh, veliko smeha. Škornji so bili prestrašeni, kajti mačka Škornjarica je vedno na preži. Spontano smo ponovili še, kaj je leva in desna, saj sta se škornja vprašala tudi to, kateri je kateri. Seveda je deček takoj vedel, kam je treba pospraviti škornje in kje je njihov prostor. Otroci so hiteli odpirat omaro in škornje hitro vabili, da gredo vanjo.

Otroci so še vso pot do igralnice podoživljali besede škornjev in tudi meni pripovedovali, kako so ti bežali pred mačko Škornarico. Dejala sem jim: »Ooo, še dobro, da smo tako popravili in uredili našo omaro, saj imajo škornji svoj prostor, kamor mačka res ne more! Le kaj bi se zgodilo, če za škornje ne bi bilo prostora in če mi ne bili taki mojstri!«

Naslednji dan je deček v garderobi sam začel animirati škornje. Pri dogajanju nisem bila prisotna, saj sem bila z drugo polovico skupine otrok, mi je pa to informacijo podala sodelavka, ki je bila tudi sama navdušena nad videnim.

Slika 4: Škornji v garderobi spregovorijo

9.5 Družabna igra spomin

Izhodišče

Deklici sta se igrali igro spomin s kartami, ki smo jih pri opismenjevanju izdelali skupaj z otroki. Pri sebi sta ves čas imeli ovčko Mimi, ki ju je spremljala pri vseh dejavnostih, ko so

otroci imeli na voljo prosto igro. Deklici sta imeli rahel spor, saj igra ni več potekala po enakih pravilih za obe deklici.

Potek

Za izvedbo te dejavnosti v danem trenutku uporabim ovčko Mimi, ki je ves čas z deklicama, saj jo uporabljata pri spontani igri. Ovčka se vključi v igro in deklici povabi k ponovni igri, v kateri sodeluje tudi sama in tako skupaj ponovijo pravila igre spomin.

Refleksija

Igralnica je s pomočjo igralnih lesenih koticikov razdeljena na igralne prostore. Vsak koticik ima svojo funkcijo, kjer otroci prek igre in aktivnega učenja dopolnjujejo svoje znanje. Družabne igre zahtevajo poznavanje pravil in vseskozi tudi upoštevanje teh, če želimo, da igra poteka tekoče in brez zapletov.

Med prosto igro otrok sem opazila, da imata deklici v koticiku z družabnimi igrami težave. Ena od deklic je ves čas vodila igro na način, ki je njej prinašal nove zbrane pare. Tudi drugi deklici ni dovolila obračanja kart, ko je bila na vrsti ona. Na mizi sem zagledala ovčko Mimi. Deklici sta jo posedli na mizo poleg kart. To je bila odlična priložnost, da v danem trenutku uporabim ovčko Mimi, ki se je vključila v igro in začela z vprašanjem, kaj počneta. Deklica, ki je bila vodja, je hitro in glasno začela razlagati situacijo. Takoj je začela prevladovati in uveljavljati svoj prav. Ovčka je predlagala, da gremo igrati novo igro in da bo tudi ona igrala. Deklici sta se strinjali in tako smo začeli z novo igro. Pokazali sta veliko navdušenja nad tem, da se z njima igra tudi Mimi. Zanimivo je bilo, da tokrat s pravili ni bilo težav in je igra nemoteno potekala že ob prvem sodelovanju ovčke. Tudi deklica, ki je bila prej vodja, se je kmalu umirila, čeprav je ves čas želela z ovčko govoriti in se je dotikati. Ker je Mimi profesionalno pristopila k igri, pa seveda to ni dopustila, saj je pri družabnih igrah treba sodelovati in tudi miselno igrati. Tako je tudi Mimi dobila svoj čas za razmislek, kje se skriva par.

Otroci se v predšolskem obdobju zelo težko samostojno igrajo družabne igre, saj te zahtevajo pravila, ki si jih izstopajoči otroci velikokrat priredijo po svoje. Tu se pojavi moč uveljavljanja posameznika ali pa tudi moč večine nad manjšino, če pri igri ni prisotna odrasla oseba. Posledica nesodelovanja med otroki je izoliranost posameznika, saj se ta v družabne

igre pozneje ne vključuje več. To ni dobro za njegov socialni in kognitivni razvoj, saj družabne igre pokrivajo pomembne miselne vzorce znanja in povezovanja. Deklici sta v danem primeru lutko vzeli resno in se vedli po pravilih igre. Tu je Mimi znova dokazala, da v očeh otrok zelo resno živi in deluje.

Slika 5: Igra spomin v družbi ovčke Mimi

9.6 Deževen večer na taboru

Izhodišče

Na taboru je bil deževen dan. Zvečer smo imeli skupni zabavni večer, kjer so me vsi čakali, da pridem in zaigram na kitaro. Ob čakanju so otroci že prepevali. Ko sem na zabavni večer prišla še jaz, ni bilo na voljo več veliko otroških pesmic. Hitra rešitev je bila izmišljena zgodba z nastopajočimi copati otrok, ki so imeli na copatih upodobljene različne živali.

Potek

Za izvedbo te dejavnosti v danem trenutku uporabim copate otrok, na katerih so upodobljene različne živali, ki si za svoj oder izberejo trup kitare, ki sem jo položila na tla. Animacija je tudi tokrat potekala improvizirano.

Refleksija

Kot sem že v izhodišču omenila, so me otroci in vzgojiteljice čakali v skupnem prostoru, da bomo skupaj veselo zaplesali in imeli družaben večer v pižamah. Medtem ko so se otroci in tudi vzgojiteljice prhali, so se že urejeni otroci zbirali v skupnem prostoru. Dogovorjeni smo bili, da prinesem kitaro, da skupaj kaj zapojemo.

Ko sem zadnja prišla v skupni prostor, so me otroci že komaj čakali in bili navdušeni, ko so zagledali kitaro. Tudi jaz sem bila navdušena, da so me tako z veseljem pričakali. A to veselje je kmalu minilo, saj sem ugotovila, da so otroci ves čas čakanja sedeli v krogu in peli ter tako prepeli skoraj vse pesmice, ki jih jaz igram na kitaro. Znašla sem se v veliki zagati, saj nisem pričakovala in nisem vedela, da bodo otroci že prej ves čas prepevali. Tu lahko morda omenim napako vzgojiteljic, saj se nismo natančno dogovorile o poteku družabnega večera oziroma bi jaz morala posredovati izbor pesmi, ki naj bi jih prepevali ob spremljavi kitare. Sama nisem vedela, kaj se v skupnem prostoru dogaja ta čas, ko me ni bilo. Moj položaj je bil za trenutek neprijeten, saj so tako otroci kot vzgojiteljice pričakovali moje vodenje. Nisem vedela, kaj naj storim. Katerokoli pesem sem želela zaigrati, so mi otroci odvrnili, da so jo že zapeli.

Nato sem zagledala lepe pisane copate otrok. To je bila zdaj moja priložnost, da te copate izkoristim in na hitro pripravim predstavo. To se je tudi zgodilo. Otroke sem vprašala, če mi dovolijo, da si izposodim copate. Seveda so vsi takoj priskočili na pomoč in bili še posebej veseli, ko sem vzela prav njihov copat. Tako je oder hitro postala kitaro in že so bili glavne zvezde večera zajec, medved, pikapolonica in metulj. Zajčka sta se v družbi otrok zelo zabavala in se veselila, da sta tudi onadva na taboru. Želela sta prešteti otroke, a jih je bilo preveč, zato nista znala. Otrokom se je to zdelo zelo smešno. Zajčka sta poiskala tudi druge prijatelje, ki pa so žal počivali. Skupaj z otroki sta zajčka zapela pesmico in tako so priklicali še druge prijatelje, ki so bili pri počitku. Vsi prijatelji so se tabora zelo veselili, še posebej pa so bili veseli, ker so se lahko udeležili večerne zabave v pižamah.

Živali so otrokom večer tako zelo popestrile, zato so tudi sami animirali copate. Tudi tisti otroci, ki so si copate obuli nazaj, so premikali noge in s pomočjo te animirali copat. Otroci so bili navdušeni, jaz pa sem s pomočjo oživljanja predmetov hitro rešila neprijetno situacijo.

Slika 6: Kitara kot oder in copati kot lutke

9.7 Spontana animacija otrok z lutkami in predmeti

Izhodišče

V igralnici je na voljo zavesa, ki se uporablja za paravan. Eden od očetov pa nam je izdelal pravo majhno gledališče, ki ga otroci zelo radi uporabljajo predvsem zaradi dvigovanja in spuščanja paravana. Občasno imajo otroci na voljo tudi staro televizijo, ki jo uporabljamo za oder. Otroci so do zdaj večino časa animirali samo lutke.

Potek

Na voljo je prosta igra. Nekateri so se odločili za igro z lutkami, v katero pa so vključili tudi animacijo različnih igrač in predmetov. Predstave nimajo začetka ali konca, animacija pa je spontana v prosti igri.

Refleksija

Otroci so tudi sami začeli spoznavati lutke in naključno, spontano animacijo. Ob petkih lahko otroci po dogovoru s starši prinesejo lastne igrače, ki jih uporabimo za uvajanje samostojnega govora, pripovedovanja in opisovanja pred vso skupino. Igrače, ki jih otroci prinesejo, niso

nepomembni člen, ampak si za njih vzamemo veliko časa, saj jim te veliko pomenijo, hkrati pa se z njo pred skupino lažje odprejo.

Po vodenih dejavnostih je bila na voljo prosta igra. Otroci se po koticčkih lahko prosto menjajo in si samostojno izbirajo prostor za igro. Spodbujamo jih, da si lastne igrače tudi posojajo ali zamenjajo. Na ta dan sem opazila dogajanje z lutkami, ki pa je bilo drugačno od predhodnih dejavnosti v lutkovnem koticčku. Deklici sta si pripravili paravan in s tem kmalu pritegnili tudi druge otroke. Zanimivo je tudi to, da otroci uživajo tudi kot gledalci. Vedno si postavijo stole ali pa stojijo ter opazujejo dogajanje. Deklici sta sprva animirali plišaste ročne lutke in nato v svojo igro vklopile še lastne igrače, ki so prevzele glavno vlogo. Dve punčki in konj. Ročne lutke niso bile več pomembne. Deklici sta imeli celo pomagača, ki je premikal paravan. Improvizacija z lutkami se je začela spontano, deklici pa na začetku nista vedeli, kaj bi govorili. Lutke so se tako samo premikale in prepevale. Deklicam je bilo vidno nerodno, ko sta opazili, da jih snemam, saj igre nista razvili naprej in sta ves čas pogledovali proti meni. Sta pa razvili in prestopili meje v lastni animaciji, in sicer iz animacije ročnih lutk na animacijo predmetov. Velikokrat je kamera ali fotoaparatus moteč dejavnik, je pa v današnji vzgoji skoraj nujno potreben za poznejše analize in pregled stanja v skupini. Igri se je pridružila še ena deklica, ki pa je nazaj želela svoje igrače. Deklica, ki je animirala, se ni dala motiti, lastnica igrač pa tudi ni zelo vztrajala. Sprva je želela igrače prijeti in jih vzeti, a se je nato umaknila in opazovala, kaj se dogaja. Morda je na njen odziv vplivalo tudi moje snemanje, saj se je umaknila takoj, ko je zagledala fotoaparatus.

Zelo je izstopal eden od dečkov, ki me je presenetil s svojo lastno igro in ustvarjanjem. Poleg običajnih lutk sem otrokom v lutkovnem koticčku ponudila še druge različne predmete, ki so jim tako bili na voljo za igro. Nekateri otroci so še vedno uporabljali le animacijo z lutkami in videti je bilo, da težko prestopijo mejo iz lutke na predmet. Deček je oživljal copate, kuhinjske pripomočke, glasbila in lutke. Pri igri je bil sam. V naslednjih dneh sem opazila, da je pritegnil še nekaj otrok, ni pa sodelovala vsa skupina. Prisotni so bili posamezniki, ki so animirali ponujene predmete.

Slika 7: Animacija igrač

Slika 8: Animacija lutk, igrač in predmetov

9.8 Vključitev staršev v igro z lutkami

Izhodišče

Izhodišče za predstavitev tega dogajanja je teden odprtih vrat za starše in njihova prosta, spontana igra v igralnici vrtca.

Potek

Otroke so v vrtcu skozi teden obiskovali starši, ki so se prosto vključevali v naše življenje v vrtcu. Lutkovni kotiček je vsakodnevno živel in bil zelo obiskan.

Refleksija

V vrtcu namenimo veliko časa sodelovanju s starši in vso družino. Do zdaj je bila v našem vrtcu utečena praksa, da starše povabimo na obisk na določen dan, ob določeni uri in še takrat so vedno potekale določene dejavnosti ter delavnice. Ob današnjem slogu življenja si vsi starši na določen dan dopoldne ne morejo vzeti časa za obisk v vrtcu. Razmišljali sva, kako bi lahko to bolje organizirali in prilagodili. Tokrat sva s sodelavko želeli omogočiti obisk vsem staršem. Porodila se je ideja in starše smo z otroki povabili na Teden odprtih vrat naše igralnice. V tem tednu ni bilo pomembno, ali starši pridejo dopoldne ali popoldne, pomembno je bilo, da v tem tednu vsak otrok dobi obisk in da vsak starš lahko začuti utrip igralnice. Tako tudi nismo načrtovali nobenih dejavnosti, ki bi otroke in starše na kakršenkoli način usmerjale. Čas je bil namenjen skupnemu pozdravu, spoznavanju igralnice, igralnih kotičkov, igrač, spoznavanju otrokovih prijateljev in kar je najpomembneje, večina časa je bila namenjena prosti igri po izbiri otrok in staršev.

Za otroke je bila to nova izkušnja, ki so se je zelo veselili. Velikokrat so vrata v igralnico mejnik med vrtcem in družino, čeprav si tega nihče ne želi. Staršem se večino časa vedno mudi, vsakodnevna srečanja pa so hitra in kratka. Otroci so bili navdušeni, ko so starši prihajali na obisk, vsak pa je komaj čakal svojega. Veliko staršev je prišlo tudi popoldne po službi. Igralnica je ta teden živela na poseben način. Otroci so se počutili zelo pomembne, saj so odraslim predstavljali njihov »svet«, v katerem vsakodnevno bivajo.

Ob tem tednu lahko povzamem, da je kotiček z lutkami vsakodnevno živel. Otroci so staršem pokazali tudi ta kotiček in starše vključevali v igro. Na začetku jim je bilo nerodno, zato so se večino časa smejali. Videti je bilo, da je to za njih nekaj novega. Pri igri z lutkami se je zelo pokazala sproščenost staršev in njihova zmožnost »igrati se«. Med starši so zelo velike razlike, saj nekateri lutk niso dobro sprejeli in pri tej igri niso želeli sodelovati. Zelo je presenetil eden od očetov, ki je sam animiral lutke in še druge otroke iz skupine. Otroci so ob tem dogajanju zelo uživali in pokazali veliko veselja, ko je bil za igro zainteresiran še oče.

Pogovor in animacija med lutkami nista imela večjega pomena, je pa med otrokom in staršem vzpostavila drugačno komunikacijo, komunikacijo prek lutke.

Slika 9: Oče pri igri z lutkami

10 SKLEPNI DEL

V sklepnem delu skozi povzetek empiričnega dela povzamemo sklepne ugotovitve in podamo odgovore na raziskovalna vprašanja.

Pri raziskovanju smo izhajali iz postavljenih ciljev raziskovanja, ki so bili trije. Želeli smo dokazati:

- da vzgojiteljeva improvizacija z lutko v pedagoškem procesu pomembno prispeva k poteku dnevne rutine;
- da z oživljanjem različnih predmetov v dani situaciji pritegnemo pozornost otrok;
- da vzgojiteljeva igra z lutkami in oživljenimi predmeti spodbudi otroke k igranju z lutkami in oživljanju predmetov v vsakdanji igri.

Tako smo si zastavili tri raziskovalna vprašanja:

- V1: Ali uporaba lutke pri dnevni rutini izboljša pedagoški proces?
- V2: Ali z improviziranim oživljanjem različnih predmetov lahko v dani situaciji pritegnemo pozornost otrok?
- V3: Ali vzgojiteljevo oživljanje lutk in različnih predmetov vpliva na vsakodnevno igro otrok?

11 ODGOVORI NA RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

V1: Ali uporaba lutke pri dnevni rutini izboljša pedagoški proces?

Z improvizacijo, s pomočjo lutk in oživljanjem različnih predmetov smo želeli dnevno rutino otrokom približati na drugačen, zanimivejši način. Dnevna rutina zahteva od vzgojitelja nenehni nadzor nad dogajanjem, ta pa mora usklajevati tako vsakodnevno življenje v vrtcu kot tudi načrtovane dejavnosti. Kot smo že v evalvacijah omenili, je v vsakodnevnem skupnem bivanju z otroki ves čas veliko navodil in zahtev, ki jih otroci sčasoma tudi preslišijo, če je tega preveč. Lutka je pri tem delu pedagoškega procesa odličen pripomoček, saj se otroci na vzgojne spodbude z njeno pomočjo odzivajo drugače, kot pa če je spodbuda le besedna. Pri našem raziskovanju dnevne rutine nismo utrjevali načrtno, ampak je šlo za improvizacijo v danem trenutku, torej v trenutku, ko je otrok potreboval spodbudo. Tako so v

njihov svet vstopali ovčka Mimi, lutka Rokavička na dlani, spregovorili so škornji, copati ... Lutka v otrokov svet vstopi z domišljijo. Pri tem raziskovanju je spontano, improvizirano in nezavedno prek dnevne rutine tako vstopala tudi v pedagoški proces, saj so otroci prek nje utrjevali dnevno rutino in življenjske navade.

Na raziskovalno vprašanje, ali uporaba lutke pri dnevni rutini izboljša pedagoški proces, tako lahko odgovorimo pritrdilno, saj smo ob raziskavi ugotovili, da vzgojiteljeva improvizacija z lutko v pedagoškem procesu pomembno prispeva k poteku dnevne rutine.

V2: Ali z improviziranim oživljanjem različnih predmetov lahko v dani situaciji pritegnemo pozornost otrok?

Skozi raziskovalni del diplomskega dela smo pri izvajanju naključno uporabljali tehniko improvizacije, ki v danem trenutku od vzgojitelja zahteva veliko prilagajanja in sprotnega izmišljanja igranih prizorov. S kratko improvizacijo z lutko ali predmetom lahko vzgojitelj vedno popestri različne dejavnosti. Lutka se v takih primerih vedno postavi pred paravan in zapusti svoj klišejski prostor, oder. Otroci so bili zelo presenečeni nad dogajanjem, saj v nekaterih trenutkih niso pričakovali animacije, a se je ta zgodila pri vsakodnevnem življenju v vrtcu. Improvizacije so se dogajale tako v igralnici z različnimi predmeti kot tudi v garderobi ali pa kot hitra rešitev na taboru v deževnem vremenu. Že pri pregledu literature smo ugotovili, da sta pri animaciji zunaj paravana še toliko bolj pomembni sproščenost in iskrenost animatorja, saj je animacija zahtevnejša. V danih situacijah smo tako neprisiljeno motivirali, vodili in vzgajali posameznika ter posledično vso skupino.

Na raziskovalno vprašanje, ali z improviziranim oživljanjem različnih predmetov v dani situaciji pritegnemo pozornost otrok, tako lahko odgovorimo pritrdilno.

V3: Ali vzgojiteljevo oživljanje lutk in različnih predmetov vpliva na vsakodnevno igro otrok?

Igra je za otroke najbolj naravna dejavnost, ki vseskozi sledi razvojni stopnji otroka. V teoretičnem delu smo ugotovili, da danes psihologi in pedagogi opredeljujejo igro kot osnovo, brez katere ni nadaljnjega učenja. Skozi raziskovalni del lutke nismo načrtno vpeljevali v pedagoški proces, imajo pa otroci ves čas na voljo lutkovni kotiček z različnimi lutkami, v

katerega smo dodali še različne predmete. Oživljanje lutk in predmetov so otroci sprejemali z navdušenjem, a je njihova animacija pri igri ostala na stopnji lutk, saj je bila animacija predmetov za njih težja in so bolj uporabljali lutke. Lutkovni kotiček je zelo zaživel in bil vsakodnevno obiskan. Ob obisku staršev je bil ta kotiček vedno zaseden in vsak otrok si je s svojim staršem želel igrati z lutkami. Otroci so se velikokrat igrali gledališče in si spontano pripravljali predstave. Ugotovili smo, da je otrokom težko prestopiti mejo animacije iz lutke na predmet, kar pa ne velja za vse otroke. V skupini bi lahko izpostavili pet otrok, ki so postopoma začeli usvajati tudi tehniko oživljanja predmetov. Oživljali so igrače, kuhinjske pripomočke, eden od dečkov pa je v garderobi oživljal tudi škornje. Treba je poudariti, da otroci za igro niso dobivali dodatnih spodbud. Želeli smo ugotoviti njihovo povzemanje po vzgojitelju. To se je v naši raziskavi začelo postopno dogajati, vendar nekateri otroci potrebujejo več časa za sprostitvev domišljjskega sveta.

Na raziskovalno vprašanje, ali vzgojiteljevo oživljanje lutk in različnih predmetov vpliva na vsakodnevno igro otrok, tako lahko odgovorimo delno pritrdilno, saj v času naše raziskave vsi otroci niso dosegli stopnje animiranja predmetov v vsakdanji igri.

12 ZAKLJUČEK

Tako kot smo v uvodu začeli, lahko z enako mislijo tudi zaključimo, da je najboljša in najsrečnejša pot učenja v življenju prek igre in igrač. Težnja po oblikovanju okolja okoli sebe se zdi najosnovnejša in najpomembnejša lastnost vsakega človeka. Več kot očitno je, da je igra tista dejavnost, ki na najbolj naraven način združuje temeljna načela predšolske vzgoje. Vzgojitelj mora upoštevati razvojne zakonitosti in značilnosti otroka na posameznih področjih, ki se pri posamezniku odražajo na individualen način. Ustvarjati je treba prijazno vzdušje medsebojnega zaupanja, s čimer otroka spodbujamo k odprtosti in želji po izražanju. Tu so pomembna vsa področja, ki se morajo medsebojno prepletati, zato nobeno ni posebej ločeno. Otrokovu učenje je aktivno in celostno.

S pomočjo lutk krepimo verbalno komunikacijo in se še bolj približamo neverbalni, ki velikokrat sporoča otrokova čustva. Umetniški jezik posamezniku omogoča predstavljanje najrazličnejših vsebin, ki jih lahko drug posameznik občuti, dojame, razume. Vloga vzgojitelja je predvsem v tem, da lutko primerno animira ter jo ves čas gleda, saj jo s svojim pogledom in značajem oživi. Lutka je več kot le motivacijsko sredstvo, saj z njo lahko dosežemo izjemne rezultate, predvsem pa vzpostavimo pozitiven odnos do vzgoje in vsebin v vrtcu. Animacija igrač v simbolni igri med drugim lahko prispeva k medsebojnemu spoznavanju in projekciji življenja otrok. Tu igra veliko vlogo tudi navdušenje vzgojitelja, ki nehote prenaša na otroke in je eden večjih motivatorjev.

Vzgojitelj mora vedno podpirati otrokovo željo po igranju z lutko. Otroci, ki so bolj zadržani, to odražajo tudi pri igri z lutko. Takim otrokom priskrbi umirjen kotiček, kjer se lahko spontano igrajo z lutkami. Tako tudi omogoča otroku, da bo sčasoma pridobil toliko samozavesti, da se bo zaigral in igral z drugimi. Skupinska igra z lutkami pripomore k razvijanju sodelovanja. Otroci si izoblikujejo nove misli, formirajo nove stavke, si utrjujejo spomin in razvijajo svoje lastne ustvarjalne sposobnosti. Otroci v igri sami določajo vloge in vsebine. Pomembno je, da vzgojitelj opazuje otroke ter jih nevsiljivo vodi do cilja.

Vedno znova sem presenečena nad delovanjem lutke. Ugotovila sem, da je pomembno, da je ta zelo humorna, saj se otrokom hitreje in lažje približa. Kot animator sem se na začetku počutila neprijetno, saj sem mislila, da so vsi pogled zazrti vame in moje nerodno

improviziranje. Ob zaključku diplomskega dela lahko rečem, da je tudi improvizacija večšina, ki jo je treba utrjevati z vajo. Različni posnetki so pokazali, da otroci spremljajo lutko, če animator ves čas usmerja pogled vanjo, verjame v njeno delovanje in ji da dušo. Omenila bi še težavnost dokumentiranja improviziranih dejavnosti, saj v določenih trenutkih fotografiranje ali snemanje ni bilo možno zaradi same narave dela. Improvizacije so se dogajale v danem trenutku, za katerega ni nihče vedel, da se bo zgodil.

Z domišljijo lahko presežemo meje realnosti v času in prostoru. Lutka, pa naj bo še tako preprosta, je enkratno vzgojno sredstvo pri doseganju skoraj vsakršnih zastavljenih ciljev. Otroci obožujejo lutke in oživiljenje predmetov. To je dejstvo, ki ga lahko preberemo v vsaki literaturi, ki je povezana z lutkami in otroki. Ima moč, ki v domišljijo popelje otroke in odrasle. Je odličen pripomoček tako za uresničevanje učnih ciljev kot tudi pri socializaciji otrok, izražanju čustev in reševanju nesoglasij. Lahko zaključimo s trditvijo, da pozitivno obogati vse metodične postopke v pedagoškem procesu.

»Izražanje z različnimi umetniškimi izraznimi sredstvi je bilo za človeka pomembno že davno v zgodovini. Če je želel komunicirati z 'nečlovekom' in sporočiti svoj odnos do sveta in svoja čustva, je to storil z neverbalnimi, simbolnimi oblikami sporočanja (poslikava orodja in bivališča, ples, kostumi, maske, nakit, kipi, rituali ...). Tako lahko ugotovimo, da je umetnost del človeka, odkar ta obstaja.«

(Korošec, 2002: 51)

13 LITERATURA IN VIRI

- Bredikyte, M. (2002). Dialoška dramska igra z lutkami. V H. Korošec in E. Majaron, *Lutka iz vrtca v šolo*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Bregar Golobič, K. (2004). Prikriti kurikulum ali *drugo* kurikula. V E. Dolar Bahovec in K. Bregar Golobič, *Šola in vrtec skozi ogledalo. Priročnik za vrtce, šole in starše*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Dolar Bahovec, E. (2004). Spremembe v naših vrtcih in šolah: tu in zdaj! V E. Dolar Bahovec in K. Bregar Golobič, *Šola in vrtec skozi ogledalo. Priročnik za vrtce, šole in starše*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Korošec, H. (2002). Neverbalna komunikacija in lutka. V H. Korošec in E. Majaron, *Lutka iz vrtca v šolo*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Korošec, H. (2004). *Simbolna igra z lutko - način komunikacije v razredu*. Magistrsko delo, Ljubljana: Helena Korošec.
- Korošec, H. (2006). Kreativne dejavnosti z lutkami kot proces. V B. Borota, V. Geršak, H. Korošec, & E. Majaron, *Otrok v svetu glasbe plesa in lutk*. Koper: Pedagoška fakulteta.
- Kroflič, R. (2001). Temeljne predpostavke, načela in cilji kurikula za vrtce. V L. Marjanovič Umek (Ur.), *Otrok v vrtcu. Priročnik h kurikulu za vrtce*. Maribor: Založba Obzorja.
- *Kurikulum za vrtce*. (1999). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod za šolstvo.
- Majaron, E. (2002). Lutka pri oblikovanju mladega človeka. V H. Korošec in E. Majaron, *Lutka iz vrtca v šolo*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Marjanovič Umek, L. (2001). Psihologija predšolskega otroka. V L. Marjanovič Umek (Ur.), *Otrok v vrtcu. Priročnik h kurikulu za vrtce*. Maribor: Založba Obzorja.
- Munitić, R. in Kovačič, L. (1976). *Dežela animiranih čudes*. Ljubljana: Univerzum.
- Skubic, D. (2002). Lutka spomladi. V H. Korošec in E. Majaron, *Lutka iz vrtca v šolo*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- *Slovar Slovenskega knjižnega jezika*. (2000). Pridobljeno 2. 10. 2013 s svetovnega spleta: <http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html>.
- Žagar, F. (1992). Igralna improvizacija kot metoda za razvijanje jezikovnih sposobnosti in za spreminjanje vedenja. V F. Žagar (Ur.), *Kaj hočemo in kaj zmoremo. Zbornik*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.